

Hoe oordeelt een Lutheraan, een Calvinist en een Roomsche over Calvin?

Dr Erwin Preuschen¹⁾ zegt: „Hij was een man van hard en scherp karakter, tot heerschen geboren, maar niet uit heerschezucht. Als Gods eer op het spel stond, was hij onverbiddelijk tot in het wrede toe. In 5 jaar tijds werden op de 20.000 inwoners er 76 verbannen en 58 ter dood veroordeeld, al rustte in lang niet alle gevallen de schuld op hem. Het proces-Servet heeft hij „verursacht en beschleunigt“.

De Calvinisten van Kooy en Prof. Diepenhorst zetten Servets veroordeeling op rekening van den Staat, volgens de in 1844 openbaar gemaakte processtukken, terwijl Penning in zijn „Leven van Calvin“ beweert, dat al het water van het Lac Léman Calvijn's schuld in deze niet kan afwaschen.

De Roomsche geschiedschrijver Bartels²⁾ vertelt, dat Calvijn iedere tegenspraak straffe met kerker, verbanning of dood. Dat hij Jacobus Gruet aan den beul heeft overgeleverd en Servet op den brandstapel heeft gebracht. Dat hij op 16.000 inwoners in 4 jaar tijds er 76 heeft verbannen en 58 heeft gedood. Dat hij het kiksysteem toepaste en alle persoonlijke vrijheid aan banden legde. Zelfs beweert hij, dat zijn leer zulk een droefgeestigen stempel op zijn volgelingen heeft gedrukt, dat zij aan het gelaat een sombere uitdrukking heeft gegeven, en als reactie op zijn systeem zich een ontzettende verwildering en zedenbederf heeft geopenbaard.

Nolet, die m.i. een veel hooger en objectiever standpunt inneemt als R.-Katholiek³⁾, vertelt, dat Servet op aandringen van Calvijn werd verbrand. En hij voegt er aan toe: Afgezien van de vraag of de persoonlijke motieven van Calvijn bij zijn optreden tegen Servet wel zuiver waren, is de moeilijkheid van het geval, zooals steeds bij de gedragingen van Calvijn, deze: Waar had de man zijn zending vandaan?

Als ge nu objectief dit alles hebt gelezen, gaat ge toch even zitten en zegt: Maar wie heeft nu gelijk? Wat is nu de werkelijkheid geweest?

En wie onbevooroordeeld is, antwoordt: Allen zochten de waarheid weer te geven. Maar de fel-Roomsche als Bakker (type Canite Tuba) demonstreert duidelijk de haat tegen Calvijn en zijn leer. De gematigde Roomsche als Nolet (type De Boer) somt niet op Calvijn's „chronique scandaleuse“, maar zegt: Waar is het bewijs van Calvijn's goddelijke zending? De Lutheraan maakt het niet zoo bont als de Roomsche, maar laat u toch even voelen, dat er heel wat aan dien Calvijn mankeerde. Leest ge echter bij hem over Luther, dan zegt ge: Wel, was dat nu een heilige, ja of neen? De Calvinist daarentegen zal geen poging nalaten om Calvijn van alle smetten te zuiveren.

Zoo is dan de objectiviteit zoek. En daaraan ontkenen we nimmer.

Canite Tuba allerminst. Hij immers gaat van het standpunt uit, dat wat de Kerk heeft gedaan, zij dat deed als onfeilbaar en door Gods Geest geleid. Dies moet al wat kerkelijk gesanctionneerd is, goed zijn geweest. Dan krijgt men toch een scheef beeld.

En daarom staan wij als gereformeerden hier objectiever en sterker. Wij toch appelleeren alle daden — dus ook de historische — aan het Woord Gods. Evenmin als Rome mogen we ons laten verblinden door hartstocht en steeds moeten wij elke gedraging, ieder feit, toetsen aan de normen door God in Zijn Woord gelegd. Bij Rome wordt het al overkoepeld door de Kerk. Bij ons ligt alles onder de klem van het Woord.

En zoo is het ook met de martelarenkwestie. Rome begint met te zeggen, dat op de Kerk de plicht rust — en zij daarom ook het recht heeft — de waarheid aan de wereld voor te houden en met al de haar ten dienste staande middelen ongeschonden te bewaren. De Kerk kreeg een bondgenoot in den christelijken staat, die haar in heur strijd met zijn machtigen arm terzijde stond. Ketterij werd een misdaad, die door de wet werd gestraft. Zodoende werden de hardnekkigen tenslotte aan den wereldlijken rechter overgeleverd.⁴⁾

Het blijkt duidelijk, dat Rome dit standpunt niet heeft laten varen.

Op mijn vraag of Rome dit heeft gedaan, is Fr. Rombouts het antwoord schuldig gebleven. Laten nu de heeren Lingbeek en Kersten niet juichen, want in dit opzicht kunnen zij Rome de hand geven. Alle drie houden zij vast aan het recht en de roeping van den Staat tot handhaving van de ware leer, als de kerk zijn hulp nodig heeft.

Voorts moeten we — of aan onze zijde, of aan die van Rome — constateeren een ergerlijk ge-goochel met getallen.

Als Bartels beweert, dat de Spaansche inquisitie in 15 jaar slechts 2000 personen heeft laten ombrengen; als dezelfde zegt, dat de Geuzen en de

Revolutie samen een veel grooter aantal Roomschen hebben vermoord; als hij daarna verkondigt, dat diezelfde Watergeuzen allerlei wrede heden hebben bedreven — 184 geestelijken hebben gemarteld, in Vlissingen 1300 katholieken hebben gehangen, en nog veel meer dan 1300 hebben verdronken, dat de troepen van Lodewijk en Willem gruwel op gruwel hebben bedreven... dan zwijgt hij doodkalm over de duizenden, die volgens de Protestantische geschiedschrijvers door de Roomschen zijn vermoord en gemarteld.⁵⁾ Willem van Oranje heeft dan ook wel gelogen als hij spreekt van 50.000 slachtoffers onder Karel V. Brandt fantaseert zeker als hij de gruwelen van 1568 mededeelt. Als Protestantische schrijvers zeggen, dat naar zeer matige schatting 28.000 Hugenoten in 1572 zijn vermoord. Dat voordien 50.000 Fransche hervormden voor de goede zaak het leven lieten. Als Groen mededeelt, dat Alva 18.000 Nederlanders gerechtelijk liet vervolgen en dooden. Als we lezen van de vervolgingen in Oostenrijk, Engeland en Duitschland, waarbij onze geschiedschrijvers gewagen van duizenden en duizenden. Is dat dan fantasie? Zijn dat bakerpraatjes? Fabeltjes? Kom, kom. Als we nu de heiligenverhalen eens voor een goed deel naar dat rijk verwezen, zouden we waarschijnlijk dicht bij de waarheid zijn.

Een van beiden is toch zóó: Of de Roomsche schrijvers hebben het mis, of wij.

Maar ik vraag me af — nog eens: Is het nu tijd daarover te gaan ruziën?

Laat ons eerlijk zijn: Schande en zonde is het van de Protestanten geweest, Roomschen te hebben gemarteld, zij het in Ierland of Nederland.

Maar evenzeer was het dat van de gruwelen van Inquisitie en priesters in het verleden. Zou een objectief onderzoek niet tot een gansch andere uitkomst leiden, dan waartoe nu Fr. Rombouts en C. T. komen?

En wat tenslotte de waardeering der martelaren betreft: Wat is toch het essentiële verschil tusschen de Gorkumsche martelaren en Jan de Bakker, H. Voes, J. v. Essen, Wendelmoet Claesd. en zoovele anderen?

Het is maar de vraag of zij de Liefde hebben gekend waarvan 1 Cor. 13 spreekt. Volgens Gods Woord zullen zoowel Pieck als Voes wandelen in de witte kleederen, als zij voor hun sterven geweten hebben, dat zij die kleederen gewassen hebben in het bloed des Lams. Wij hebben dies geen canonisatie en heiligerklaring nodig. De Bijbel kent die niet.

Maar als Fr. Rombouts c.s. op het standpunt blijven staan, dat de Kerk niet dwalen kan, dat zij slechts de onbevleete op aarde is⁶⁾, ja dan is er met elkaar niet te praten. Wij erkennen, dat de kerkelijke daad appellabel is aan het Woord Gods, ook al houden we er aan vast de meest zuivere openbaring van het lichaam van Christus te zijn.

Maar bij Rome knecht de Kerk het Woord.

En zoo lang het dat doet, blijft er de verwringing van de geschiedbeschrijving en loopt het aldus zoeken naar de waarheid uit op het geven der onwerkelijkheid.

Moge echter de natuur boven de leer gaan. Gelukkig, dat ook bij Rome de mildere geest gevonden wordt.

Efraim benauwe Juda niet meer, maar vlieg den Filistijn, den heiden bij uitnemendheid, op den schouder.

Opdat er een gebaande weg kome voor het overblijfsel des volks.

Noordwijk aan Zee.

J. E. KOK.

5) Idem, pag. 227, 228.

6) Idem, Aanhangsel, 54.

De „Haagsche vrienden“ en de Afscheiding.

IV.

Treffend blijkt uit Capadose's correspondentie met Da Costa, hoe gaarne de mannen van het Réveil de berooiden helpen en elkander daarbij steunen, en dan blijven ook niet achter de eenvoudigen, die straks zich zullen afscheiden. Een verarmde dame beveelt hij Da Costa aan; „hij had haar nog een troostwoord mogen toevoegen en een kleine bijdrage geven, terwijl hij zelf haar niet konnende vergezellen, adresseerde aan den braven Nieuwenhuis, die haar als een lieve broeder in huis opnam en bij den een en ander rond mocht gaan, ook bij Hogendorp, die haar zeer in gunste nam, haar ook een bijdrage gaf en zelfs 's avonds laat nog met een vijftig gulden, bij anderen ingezameld, zich bij haar vervoegde.“

Groen schijnt zich in dezen tijd nog wat afzijdig gehouden te hebben van Capadose. Opmerkelijk is ook, dat Capadose Da Costa er opmerkzaam op maakt, dat Groen opzettelijk in de „Nederlandsche Gedachten“ zweeg van wat door de beide

vrienden in de beide laatste jaren van de pers was gekomen. Nu klaagt hij: „Het is mij altijd een smartelijk gevoel, dat ik door 't geloof overwinnen moet, indien ik zoo alle broeders bij Groen zie in- en uitgaan en alleen mij alle conversatie met hem, om welke reden dan ook, belet.“

't Is Mei achttienhonderd vier en dertig. De Cock is geciteerd voor het Provinciaal Kerkbestuur. Doch hij zal op den dag, waarop hij is geciteerd, niet kunnen verschijnen voor 't Bestuur. Er zijn tusschenbeide gekomen omstandigheden, die hem dit onmogelijk maken: De reis naar den koning. Deze is genomen over Zwolle, Nijkerk, Utrecht, Gorcum, Doeveren, Rotterdam. Hij heeft ontmoet Ridderinkhof, Callenbach, Kohlbrügge, Hasselman, Scholte. Deze allen zullen hem en zijn medereiziger, Popke de Wit, hebben bemoedigd en aanbevolen bij de Haagsche broeders. Hij was reeds in correspondentie geweest met hen en hun vrienden. Er bestond reeds een nauwe betrekking tusschen de meesten dergenen, die hij had bezocht, bij wie hij had gelogeerd, die hem gedeeltelijk op de reis hadden verzeld, voorwaar een heerlijke, een wondere reis, en het vereenigingspunt van deze alle was ongetwijfeld Capadose.

Geen wonder dan, dat hij Capadose bezocht. Men heeft geinsinuerd, dat deze een weinig verlegen was met zijn zoo boersche bezoekers, ook Van Hogendorp geneerde zich wel een weinig. Wat daarvan waar is, moge uit Capadose's correspondentie blijken. Hij dan schrijft: „Wij hebben hier sedert eenige dagen Ds de Cock met een Calchiseermeester uit die streek.

De Cock is een gewichtig man, die mij zeer aan Ter Borg deed denken. Hij is op een gruwelijke wijze behandeld. Met veel vrijmoedigheid en tevens met vastberadenheid heeft hij den koning gesproken.“

Vanaf dezen datum komt de naam van De Cock steeds weer voor in Capadose's correspondentie. Uit de brieven moge blijken, hoe hij staat tegenover De Cock en de actie door dezen gevoerd. Wij lezen zijn oordeel over den persoon van De Cock, over diens schrijven; hoe Da Costa over hem en straks over Scholte en de beweging rondom dezen ontstaan, denkt; wat de Haagsche vrienden daaromtrent oordeelen; welk deel zij nemen in deze beweging, immers Hofstede de Groot zal als berichtgever van Gieseler de schuld van heel de beweging in de Hervormde Kerk geven aan de Bilderdijksche fractie. Boeles heeft het 'teerst duidelijk gezegd. Wij zullen zien, dat zij niet zijn tegen de mannen der Afscheiding, wel tegen haar zelf, en dat met steeds grooter beslistheid. Naar de redenen behoeft niet te worden geraden. Zij zeggen die duidelijk en klaar. Tusschen wat de Stemmen in dezen geven te lezen en te verstaan, en wat het overrijk briefmateriaal uit particuliere verzamelingen en uit het Réveil-archief schaft is geen verschil. Eerst daardoor kan de verhouding van Réveil en Afscheiding worden beschreven en verklaard. Het aanrakingspunt is niet Amsterdam, maar het is in Den Haag, dat men zijn houding bepaalt en in den kring van Amsterdam denkt men er bijna gelijk over als in 's Gravenhage. Alleen is men in den kring der Haagsche vrienden meer met de Afscheidenen in nauwer betrekking geweest, is de sympathie warmer, en de afkeer een weinig minder sterk. Hier in Den Haag zullen straks te zamen verkeerders de pleitvoerders voor verdrukte Afscheidenen. Ik noem eerst Groen, en dan een Van der Kemp, Gefken en het laatste Van Hall, de eenige, die van deze edele schare zich bij de Afscheidenen voegen zal. Dan neen! Te weinig wordt in onzen kring de naam gekend van Everhardus Dudok Bousquet met zijne vrouw Elizabeth Chabot. Het geestes-tweelingpaar van Van Hall en zijn edele Suze van Scheerbeek. Hoewel ver van elkander wonend was de band tusschen beide zoo hecht! Geen wonder! Dudok Bousquet was dezen Nathanaël tot een Filippus geweest. Uitgetrokken als jagers in den Tiendaagschen Veldtocht heeft Bousquet den patriciërszoon uit Amsterdam gesproken van den Heiland en van den dienst des Heeren, hem geleid binnen den kring der ontwaakten in Amsterdam en moge, gelijk uit de correspondentie met Buddingh kan blijken, deze grooten invloed op hem hebben geoefend en mede oorzaak zijn geweest van zijn zich afscheiden van de Hervormde Kerk, dat hij zich met beslistheid, hij en zijn jonge vrouw, na ontzaglijk zwaren strijd, waarin zij beiden alles hebben willen verliezen, toen de Heere hen riep, hebben gevoegd bij dat verachte hoopje afgescheidenen, daartoe hebben gediend van die eenvoudigen, welke hij te Tiel en te Arnhem voor de rechtbank verdedigde. Deze eenvoudigen maakten diepen indruk op hem. Hun zaak werd zijn zaak! Hun volk zijn volk, wijl hun Heere zijn Heere was. Toen na zoo korten doch heerlijken levensdag de jonge advocaat stierf en Capadose als 't ware zijn oogen heeft toegedrukt, stond rondom zijn graf eene schare van aanzienlijken en daarachter en daaromheen een kleine groep van Afscheidenen uit Den Haag, onder wie hij als diaken en ouderling had gediend, ook toen was daar toch één dier meer aanzienlijken, die de eerste was met wien

Van Hall de Christen me wereld hem hij ook het zijn vrouwe Hervormde Everhardus tenis worde

Van Den naar Gronin verscheen v hem afzette Met span door het ge kring der l Begin Ju weel ik nie in dat ge wenschte ik mij bleef n doch ik ho maar ook „mij bijzonde voorafveel hoewel hij a hel, dat de zijn uitgeve M(anu) S(er reeds maan schreven, g liefderlijk, e omdat daaz ringere sta wat fatsoen Cock eenste niet vereer mijn smart dien aard „minder dan met geheel ting (ook in mulieren v

Merkwaam oordeeling nomen teg Graaf Di genomen in in Groning genen, die betoonen. Hoezeer dose blijken dezeen brie „gaan de ge te slaan. Z aan Z. M. 73-jarige v getal van 2 waar N. B en gebeden sproken w slagen. Ee was: een g geslagen. ellendig u den ingele

STEN

(Buite

In „De E den we een uit „De Har alsmede ov „Een mel de schrijve het hier ga ander deel ontstaat ve Mij dunk verder ga worden ha Wat de p zins anders afhankelijk Voorganger gepropagee in de „De Ds J. Scho Volgens daad in or beter begri vraag echt zangmeeste hij zich a inhoud var of herinne geval door de kunst e gemeente komma's n hebben des e.a. hierin Ernstig m den Voorge

1) E. Preuschen, Kirchengeschichte, 314, 315.

2) N. M. H. Bartels, Geschiedenis der Katholieke Kerk, 217, 218. 6e druk 1926.

3) W. Nolet, Beknopt Handboek der Kerkgeschiedenis 1924 (R.K.), 381 v.v.

4) Bartels, t.a.p. 176.